

A REMÉNY ÚTJAI

A SZABADSÁG ODÜSSZEIÁJA

A LENGYELEK SORSA
A II. VILÁGHÁBORÚBAN

➤ Fiatal kadét a Közel-Keleten
(fotó: AIPN)

Młody kadet, Bliski Wschód (fot. AIPN)

Szlaki Nadziei
.....
Odyseja Wolności

LOS Y POLAKÓW
W CZASIE II WOJNY ŚWIATOWEJ

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

LENGYELORSZÁG LEROHANÁSA ATAK NA POLSKĘ

1939. szeptember 1-jén a Lengyelország elleni német támadással vette kezdetét a második világháború. 1939. szeptember 17-én a Szovjetunió is támadást intézett a Lengyel Köztársaság ellen, és ezzel teljesítette a Molotov-Ribbentrop-paktum, vagyis a Szovjetunió és a Német Birodalom 1939. augusztus 23-i megállapodásának rendelkezéseit. A paktum titkos záradékában a felek megtervezték Lengyelország felosztását, és kitűzték a Szovjetunió és Németország befolyási övezetét Közép- és Kelet-Európában.

A lengyelek hősie, de egyenlőtlen harcot vívtak a megszállókkal. A szovjet támadás szeptember 17-én vette kezdetét; ekkor a lengyel kormány tagjai átlépték a lengyel-román határt. Emberek ezrei utaztak végig mind ezen az útvonalon, mind Magyarországon keresztül, hogy folytathassák szabadságharcukat. A megszállt Lengyelországban a németek és a szovjetek általános terrort és tömeges elnyomást vezettek be. A lengyelek rövid időn belül megkezdtek a földalatti lengyel állam megszervezését, amely az államigazgatás, az oktatás, a rendőrség és a hadsereg konspiratív szerveiből állott.

Atakiem Niemiec na Polskę 1 września 1939 r. rozpoczęła się II wojna światowa. Dwa dni potem sprzymierzone z Polską Wielka Brytania i Francja wypowiedziały Niemcom wojnę. 17 września 1939 r. agresji na Rzeczpospolitą dokonał Związek Sowiecki, wykonując tym samym postanowienia paktu zawartego 23 sierpnia 1939 r. między ZSRS i Rzeszą Niemiecką (układ Ribbentrop-Mołotow). Tajny protokół zakładał podział Polski oraz ustalał strefy wpływów Związku Sowieckiego i Niemiec w Europie Środkowej i Wschodniej. Polacy stanęli do heroicznej, nierównej walki. 17 września – po ataku sowieckim – polskie władze państwowe przeszły przez granicę polsko-rumuńską. Tą samą drogą, a także na Węgry przedostawały się tysiące ludzi z pragnieniem kontynuowania walki o wolność. W okupowanym kraju Niemcy i Sowieci wprowadzili powszechny terror i represje na masową skalę. Polacy szybko przystąpili do budowy Polskiego Państwa Podziemnego obejmującego zakonspirowane struktury administracji państwowej, szkolnictwa, policji i armii.

☞ Vjacseszlav Molotov, a Szovjetunió külügyi népbiztosa aláírja a német-szovjet megnehtámadási egyezményt (a Molotov-Ribbentrop-paktum) szövegét, Moszkva, 1939. augusztus 23. (fotó: AIPN)

Ludowy komisarz spraw zagranicznych ZSRS Wjaczesław Mołotow składa podpis na dokumencie niemiecko-sowieckiego paktu o nieagresji (paktu Ribbentrop-Mołotow), Moskwa, 23 VIII 1939 r. (fot. AIPN)

☞ A lengyel hadsereg katonái a romániai Zsilvásárhely internálótáborában, 1940 (fotó: Stanisław Sarek; Londoni Lengyel Intézet és Sikorski Tábornok Múzeum; a KARTA Központ Alapítvány fotója)

Obóz internowania dla żołnierzy Wojska Polskiego w Targu-Jiu w Rumunii, 1940 r. (fot. Stanisław Sarek; Instytut Polski i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie, zdjęcie udostępnione przez Fundację Ośrodka KARTA)

☞ Varsó 1939 szeptemberében (fotó: KARTA Központ Alapítvány)
Warszawa we wrześniu 1939 r. (fot. Fundacja Ośrodka KARTA)

☞ A német Schleswig-Holstein csatahajó lengyel állásokat lő a Westerplatte-félszigeten, 1939 (fotó: AIPN)

Niemiecki pancernik Schleswig-Holstein ostrzeliwuje polskie pozycje na Westerplatte, 1939 r. (fot. AIPN)

Szlaki Nadziei
Odyseja Wolności

MAGYARORSZÁG BECSÜLETE HONOR WĘGIER

1939-ben a magyar kormány megnyitotta országa határait a lengyel menekültek előtt, és minden lehetséges segítséget megadott a számukra. A lengyel iskolák és társadalmi szervezetek egészen 1944-ig, a német megszállásig szabadon működtek Magyarországon. A lengyel alakulatok – így többek között a Stanisław Maczek ezredes parancsnoksága alatt álló 10. Gépesített lovasdandár és Jan Kotowicz ezredes 3. Hegyi dandára – lehetőséget kapott arra, hogy Franciaországba evakuálja katonáit.

W 1939 r. rząd Węgier podjął decyzję o otwarciu granic dla polskich uchodźców oraz zapewnił im wszelką możliwą pomoc. Polskie szkoły i organizacje społeczne działały tu aż do momentu wkroczenia Niemców na Węgry w 1944 r. Polskie oddziały, m.in. zmotoryzowana 10. Brygada Kawalerii płk Stanisława Maczka i 3 Brygada Górską płk Jana Kotowicza, uzyskały możliwość ewakuacji żołnierzy do Francji.

☑ A magyar Parlament épülete (fotó: Alamy)

Budynek węgierskiego parlamentu (fot. Alamy)

☑ Széki gróf Teleki Pál, teljes nevén Széki Teleki Pál János Ede (1879. november 1. – 1941. április 3.) – magyar politikus, vallás- és közoktatási miniszter, kétszeres miniszterelnök (1920–1921, 1939–1941; fotó: közkincs)

Pál Teleki hrabia Szék, właśc. Pál János Ede Teleki de Szék (ur. 1 listopada 1879 r. w Budapeszcie, zm. 3 kwietnia 1941 r.) – węgierski polityk, minister wychowania i dwukrotny premier Węgier w latach 1920–1921 oraz 1939–1941 (fot. domena publiczna)

**Magyarország részéről a nemzeti becsület
ügye, hogy nem vesz részt Lengyelország ellen
semminemű katonai akcióban nem vesz részt.**

Teleki Pál

☑ Stanisław Maczek ezredes 10. Lovasdandárjában szolgáló magyar és lengyel katonák a határ magyar oldalán, 1939. szeptember (fotó: Berkó Pál, Fortepan)

Żołnierze węgierscy i polscy z 10. Brygady Kawalerii płk. Stanisława Maczka po węgierskiej stronie granicy, wrzesień 1939 r. (fot. Berkó Pál, Fortepan)

Dla Węgier jest sprawą honoru narodowego nie brać udziału w jakiegokolwiek akcji zbrojnej przeciw Polsce.

Pál Teleki

Szlaki Nadziei
Odyseja Wolności

INTERNÁLTAK INTERNOWANI

Posta otthonról, Selyp, 1940. (fotó: Grzegorz Łubczyk gyűjteményéből)

Poczta z Ojczyzny, Selyp, 1940 r. (fot. ze zbiorów Grzegorza Łubczyka)

Az internáltak vállalhattak keresőtevékenységet. Ez különösen a sorkatonákra vonatkozott. Ilyen esetben a hivatalok jelölték ki őket az adott munkára – egyénileg vagy csoportosan. A legtöbben a mezőgazdaságban dolgoztak. (fotó: Grzegorz Łubczyk gyűjteményéből)

Internowani mogli pracować zarobkowo. Dotyczyło to szczególnie szeregowych. Otrzymywali oni w takim wypadku urzędowe skierowanie do pracy – indywidualne lub grupowe. Pracowali najczęściej na roli. (fot. ze zbiorów Grzegorza Łubczyka)

Lengyelek első magyarországi szentestéjűkön, komáromi menekülttábor, 1939. XII. 24 (fotó: Grzegorz Łubczyk gyűjteményéből)

Polacy podczas pierwszej Wigilii na węgierskiej ziemi, obóz w Komárom, 24 XII 1939 r. (fot. ze zbiorów Grzegorza Łubczyka)

Az 1939-ben Magyarországra menekült lengyelek között volt Kazimierz Sosnkowski és Stanisław Maczek tábornok, és Jan Szebek, a Lengyel Köztársaság külügyminiszter-helyettese is.

A magyar kormány a Honvédelmi Minisztériumban külön osztályt hozott létre, melynek feladata a lengyel katonai menekültek segítése volt. Az igazgatóságot eleinte Baló Zoltán ezredes, később Utassy Loránd vezérőrnagy vezette. Tevékenységüknek és szívességüknek köszönhetően a Magyarországra került több mint ötvenezer fős lengyel katonaság legtöbb tagjának sikerült eljutnia Franciaországba és Nagy-Britanniába.

1939 végén közel félezer lengyel orvos tartózkodott Magyarországon. Többségük – így a IX. Krakkói Katonai Kórház teljes személyzete és felszerelése is – Nyugatra került.

Amikor a Harmadik Birodalom 1944. márciusában megszállta Magyarországot, Utassy vezérőrnagy megtagadta az internált lengyel katonák kiadását a Gestapónak.

Wśród uchodźców w 1939 r. na Węgrzech znaleźli się m.in. generalowie: Kazimierz Sosnkowski i Stanisław Maczek oraz wiceminister spraw zagranicznych RP Jan Szebek.

Rząd węgierski utworzył przy Ministerstwie Obrony specjalny wydział, którego zadaniem była pomoc polskim uchodźcom wojskowym. Na czele dyrekcji stanął płk Zoltán Baló, a później gen. Lóránd Utassy. Dzięki ich działaniu i życzliwości z ponad 50 tys. grupy polskich żołnierzy duża część przedostała się do Francji i Wielkiej Brytanii.

Pod koniec 1939 r. na Węgrzech przebywało około pół tysiąca polskich lekarzy. Większość z nich przedostała się na Zachód, między innymi IX Krakowski Szpital Wojskowy z całym personelem i wyposażeniem.

Po rozpoczęciu w marcu 1944 r., okupacji Węgier przez III Rzeszę, gen. Utassy odmówił Gestapo wydania internowanych polskich żołnierzy.

Szlaki Nadziei
Odyseja Wolności

MEGBÍZTAK AZ ISTENBEN BOGU ZAUFALI

📍 Első szentmise az inárcs-kakucsi internálótáborban, 1939 (fotó: AIPN)

Pierwsza msza św. w obozie dla internowanych Polaków w Inarcskakucs, 1939 r. (fot. AIPN)

A magyarországi lengyel lelkesítés létrehozását Michał Zembrzusi częstochowai pálos szerzetes kezdeményezte.

1940-ben, miután Karol Radoński püspök elhagyta Magyarországot, a katonák lelki gondozását Anastazy Rutkowski atya, a civilekét pedig Piotr Wilk-Witosławski őrnagy atya vette át, aki a magyarországi Egyházzal együttműködve hamis keresztleveleket állított ki a zsidó származású lengyel menekültek részére.

A Magyarországon tartózkodó lengyelek Varga Béla atya és Angelo Rotta bíboros, magyarországi pápai nuncius közbejárásának köszönhetően kaptak segítséget.

A körülbelül ötszáz lengyel pap, férfi és női szerzetes a lelkipásztori tevékenység mellett az oktatásban (többek között a zsidó gyermekotthonokban), az egészségügyben, az idősek és szegények gondozásában, valamint a katonai konspirációban és a futárszolgálatban is részt vett.

Iniciátorem powołania na Węgrzech polskiego duszpasterstwa był ojciec Michał Zembrzusi, paulin z Jasnej Góry.

W 1940 r., po opuszczeniu Węgier przez biskupa Karola Radońskiego, duszpasterstwo wojskowych przejął ksiądz Anastazy Rutkowski, a cywilów ojciec mjr. Piotr Wilk-Witosławski, który w współpracy z Kościołem węgierskim wydawał fałszywe metryki chrztu dla polskich uchodźców pochodzenia żydowskiego.

Polacy przebywający na Węgrzech otrzymywali pomoc za wstawiennictwem księdza Béli Vargi i nuncjusza papieskiego na Węgrzech kardynała Angelo Rotta.

Okolo pięciuset polskich księży, sióstr i zakonników poza działalnością duszpasterską pracowało w szkolnictwie (również w sierocińcach dla dzieci żydowskich), w służbie zdrowia, jako opiekunowie ludzi starszych i ubogich. Brali oni też udział w konspiracji wojskowej i służbie kurierskiej.

📍 Czapik Gyula püspök lengyel diákokat bérmál. Jobbról: Varga Béla atya. Balatonboglár, 1942–1943 (fotó: Grzegorz Łubczyk gyűjteményéből)

Biskup Gyula Czapik udziela polskim uczniom sakramentu bierzmowania. Z prawej: ksiądz Béla Varga. Balatonboglár, 1942-1943 (fot. ze zbiorów Grzegorza Łubczyka)

📍 Hász István, a Honvédség táborig püspöke (katonai kabátban) a lengyel papság képviselőivel. Jobbról az első Erazm Malczyk, a negyedik Piotr Wilk-Witosławski őrnagy atya; balról a harmadik Michał Zembrzusi atya. Magyarország, 1941. II. 21–25. (fotó: Grzegorz Łubczyk gyűjteményéből)

Biskup polowy honwedów István Hász (w żołnierskim płaszczu) w otoczeniu polskich duchownych m.in. od prawej pierwszy: Erazm Malczyk; czwarty; ojciec mjr. Piotr Wilk-Witosławski; trzeci od lewej: ojciec Michał Zembrzusi. Węgry 21-25 II 1941 r. (fot. ze zbiorów Grzegorza Łubczyka)

📍 Angelo Rotta érsek, pápai nuncius lelkipásztori látogatása az ipolyszalkai táborban, 1943 (fotó: Grzegorz Łubczyk gyűjteményéből)

Nuncjusz papieski arcybiskup Angelo Rotta z wizytą duszpasterską w obozie Ipolyszalka, 1943 r. (fot. ze zbiorów Grzegorza Łubczyka)

Szlaki Nadziei
Odyseja Wolności

A DUNÁN NAD DUNAJEM

1941-ig Magyarországon a budapesti hatóságok által is hivatalosan elismert lengyel követség működött Leon Orłowski vezetésével. Fő feladata a kapcsolattartás volt a megszállt országgal. Ezt a feladatot a futárok valósították meg, akik nagy önfeláldozással járták végig újra meg újra a Kárpátok zöldhatárán átvezető útvonalat. Magyarországon 1939 decemberétől működtek a lengyel földalatti állam titkos szervezetei, így a Fegyveres Harci Szövetség, majd a Honi Hadsereg hírszerző-összekötő katonai bázisa.

A lengyel gyerekek menedékhelyévé vált az 1940 szeptemberétől 1943 késő ősziig működő balatonboglári iskola (az intézmény első székhelye Balatonzamárdin volt). Az iskolában lengyel nyelven oktattak, az érettségi pedig lehetőséget adott arra, hogy a diákok a magyarországi egyetemeken folytathassák tanulmányaikat.

1943-ben Vácon megnyílt a Lengyel Tiszti Árvák Otthona, ahol valójában zsidó gyerekeket rejtettek el a deportálók elől. Az otthon lengyel és magyar szervezetek közös felügyelete alatt állt.

Do 1941 r. na Węgrzech funkcjonowało poselstwo polskie z posłem Leonem Orłowskim na czele, uznawane przez władze w Budapeszcie. Jego głównym zadaniem było utrzymywanie kontaktu z okupowanym krajem. Było to możliwe dzięki kurierom, z dużym poświęceniem przekraczającym granicę w Karpatach. Od grudnia 1939 r. na Węgrzech funkcjonowały tajne struktury Polskiego Państwa Podziemnego w tym Wojskowa Baza Wywiadowczo-Łącznikowa Związku Walki Zbrojnej, a późnej Armii Krajowej.

Azylem dla polskich dzieci stała się działająca od września 1940 r. do późnej jesieni 1943 r. szkoła w Balatonboglár (początkowo w Balatonzamárdi). Uczono w niej w języku polskim, a po otrzymaniu matury można było kontynuować naukę na węgierskich uniwersytetach.

W 1943 r. otwarto specjalny ośrodek w Vác – schronisko dla sierot (węg. Lengyel Tiszti Árvák Otthona), w którym tak naprawdę ukrywano żydowskie dzieci przed wywózką do obozów. Schronisko było otoczone opieką organizacji zarówno polskich, jak i węgierskich.

☒ Tova Steiner (ma: Tova Feldman) lekwáros kenyeret készít a gyerekeknek. A lekvárt Henryk Sławik küldte az intézménynek. Váci zsidó gyermekotthon, hivatalosan: a Lengyel Tiszti Árvák Otthona. Az épület – jelképes módon – a templom és zsinagóga között helyezkedett el. Vác, 1943 (fotó: Grzegorz Łubczyk gyűjteményéből)

Tova Steiner (obecnie Feldman) smaruje chleb marmoladą, przyslaną przez Henryka Sławika. Sierociniec dzieci żydowskich w Vácu, oficjalnie funkcjonował jako „Sierociniec Dzieci Polskich Oficerów”. Budynek znajdował się – symbolicznie – między kościołem, a synagogą. Vác, 1943 r. (fot. ze zbiorów Grzegorza Łubczyka)

☒ A balatonboglári iskola cserkészei, Magyarország, 1940–1943 (fotó: Grzegorz Łubczyk gyűjteményéből)

Harczerze szkoły w Balatonboglárze, Węgry 1940-1943 (fot. ze zbiorów Grzegorza Łubczyka)

☒ Antall József és más vendégek lengyel fiatalok körében, Keszthelyen (fotó: az IPN Krakói Osztálya, Tadeusz Chciuk-Celt gyűjteménye)

József Antall i inni goście wśród polskiej młodzieży w Keszthely (fot. IPN Oddział w Krakowie, kolekcja Tadeusza Chciuka-Celta)

Szlaki Nadziei
Odyseja Wolności

ANTALL JÓZSEF

☑ Antall József és más vendégek lengyel fiatalok körében, Keszthelyen (fotó: IPN krakkói fiókja, Tadeusz Chciuk-Celt gyűjteménye)

József Antall i inni goście wśród polskiej młodzieży w Keszthely (fot. IPN Odział w Krakowie, kolekcja Tadeusza Chciuka-Celta)

☑ Id. Antall József somló-hegyi háza és szőlője mellett, ahol családjával együtt átvészelte a háború utolsó hónapjait (fotó: az Antall család gyűjteménye)

József Antall obok swego domu i winnicy na stoku góry Somló, gdzie razem z rodziną przetrwał ostatnie miesiące wojny (fot. zbiory rodziny Antallów)

A II. világháború idején id. Antall József belügyminisztériumi menekültügyi kormány megbízott hatáskörébe tartozott Magyarországra érkezett lengyel menekültek gondozása. Domszky Pállal közösen hamis okmányokat készített, amelyek alapján a Gestapo által üldözött lengyelek a Vöröskereszt különvonatán a Főköormányzóságból Magyarországra menekülhettek. Hamis keresztlevelekkel lengyel zsidók ezreit sikerült megmenteniük.

A lengyeleket főleg az ország dél-nyugati részén és a Balaton körül helyezték el, ami megkönnyítette számukra a Nyugatra menekülést. Minden menekült napi segélyt kapott a magyar kormánytól.

A lengyelek Magyarországról Franciaországba menekítését 1939–1940-ben egyebek mellett Weiss Edit bárónő, Andrássy Ilona grófnő és herceg Odessalchi Károlyné, szül. Andrássy Klára is segítette.

József Antall podczas II wojny światowej był kierownikiem sekcji ds. pomocy w węgierskim Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i opiekował się polskimi uchodźcami przybyłymi na Węgry. Wraz z Pálem Domskim przygotowywał fałszywe dokumenty, na podstawie których ścigani przez Gestapo Polacy mogli uciec specjalnym pociągiem Czerwonego Krzyża z Generalnego Gubernatorstwa na Węgry. Dzięki fałszywym metrykom chrztu udało się uratować setki polskich Żydów.

Polaków rozlokowywano w obozach głównie w południowo-zachodniej części kraju oraz na obrzeżach Balatonu, co umożliwiło im ewakuację na Zachód. Każdy uchodźca otrzymywał dzienną zapomogę od węgierskiego rządu.

Pomocy w organizowaniu akcji przerzutowej Polaków z Węgier do Francji w latach 1939–1940 udzielały m.in. hrabina Edit Weiss, hrabina Ilona Andrássy i księżna Klára Odessalchi-Andrássy.

☑ Háború után id. Antall József újjáépítési miniszter volt Tildy Zoltán (1945. november – 1946. február), majd Nagy Ferenc (1946. február – 1947. július) kormányában. 1949-ben visszavonult a politikai élettől. 1974. július 24-én hunyt el Budapesten, a budai Farkasréti temetőben helyezték örök nyugalomra. A képen id. Antall József unokáival (fotó: Antall család gyűjteménye)

Po wojnie József Antall był ministrem odbudowy w rządzie Zoltána Tildyego (od listopada 1945 r. do lutego 1946 r.) i Ferencza Nagya (od lutego 1946 r. do lipca 1947 r.). W 1949 r. wycofał się z życia politycznego. Zmarł 24 VII 1974 r. w Budapeszcie, został pochowany na cmentarzu Farkasréti w Budzie. Na zdjęciu József Antall z wnuczkami (fot. zbiory rodziny Antallów)

Szlaki Nadziei
Odyseja Wolności

HENRYK SŁAWIK

Henryk Sławik 1894. július 16-án született Szerokában, amely ma Jastrzębie-Zdrój része. Lengyel újságíró volt, részt vett a sziléziai felkelésekben. A II. világháború idején a Lengyel Köztársaság magyarországi kormányképviselőjeként csaknem harmincezer lengyel menekültnek nyújtott segítséget, és sokszor az életüket is megmentette – ötezer zsidó esetében mindenképpen így történt.

Sławik a Lengyel Szocialista Párt politikusa és ismert társadalmi aktivista volt. Magyarországon Antall Józseffel, a magyar kormány megbízottjával együttműködve szervezte meg az internált katonák és a civil menekültek segélyezését. 1944-ben a németek letartóztatták, és a Mauthausen-guseni koncentrációs táborban felakasztották. Henryk Sławik felesége – leánykori nevén Jadwiga Purzycka – túlélte a ravenbrücki koncentrációs tábort. A háború után megtalálta 1930-ban született lányukat, Krystynát, akiről az Antall család gondoskodott.

Henryk Sławik (ur. 16 lipca 1894 r. w Szerokiej, obecnie część Jastrzębia-Zdroju), polski dziennikarz i powstaniec śląski, w czasie II wojny światowej jako przedstawiciel rządu Rzeczypospolitej Polskiej otoczył na Węgrzech opieką i uratował życie kilkudziesięciu tysiącom polskich uchodźców, w tym co najmniej kilku tysiącom Żydów. Był politykiem Polskiej Partii Socjalistycznej i znanym działaczem społecznym. Na Węgrzech organizował pomoc dla internowanych wojskowych i uchodźców cywilnych we współpracy z delegatem rządu węgierskiego József Antallem. W 1944 r. został aresztowany i powieszony w niemieckim obozie koncentracyjnym Mauthausen-Gusen. Żona Henryka Sławika, Jadwiga z domu Purzycka, przeżyła obóz Ravensbrück. Po wojnie odnalazła córkę Krystynę (ur. 1930 r.), którą opiekowała się rodzina Antallów.

☒ Henryk Sławik és felesége, Jadwiga, Varsó, 1928. július 21. (fotó: Grzegorz Łubczyk gyűjteményéből)

Henryk Sławik z żoną Jadwigą, Warszawa, 21 lipca 1928 r. (fot. ze zbiorów Grzegorza Łubczyka)

☒ A Mátrában a II. világháború idején szintén lengyel menekülttábor volt (fotó: Alamy)

Góry Matra na Węgrzech, w których w czasie II wojny światowej mieścił się jeden z ośrodków dla polskich uchodźców (fot. Alamy)

☒ 1990-ben a Yad Vashem Intézet a Világ igaza címével tüntette ki Henryk Sławikot. A képen Henryk Sławik kislányával, Krystynával és feleségével, Jadwigával, Szczawnica, 1937 július (fotó: Grzegorz Łubczyk gyűjteményéből)

W 1990 r. Instytut Yad Vashem uhonorował Henryka Sławika tytułem Sprawiedliwego wśród Narodów Świata. Na zdjęciu Henryk Sławik wraz z córką Krystyną i żoną Jadwigą, Szczawnica, lipiec 1937 r. (fot. ze zbiorów Grzegorza Łubczyka)

☒ Henryk Sławik órája, amelyet utolsó találkozásuk alkalmával adott át a lányának (fotó: Michał Luty, Zbigniew Kutermak gyűjteményéből)

Zegarek Henryka Sławika przekazany córce podczas ich ostatniego spotkania (fot. Michał Luty, ze zbiorów Zbigniewa Kutermaka)

MEGSZÁLLÁS ÉS TERROR

TERROR OKUPACYJNY

A megszállt lengyel területeken a német elnyomás célja a nemzet biológiai megsemmisítése volt a kényszermunkatáborokban és koncentrációs táborokban, majd a zsidó lakosság megsemmisítése céljából létrehozott haláltáborokban. Európának ezen részén halálbüntetés járt azért, ha valaki segített a zsidó lakoságnak (Nyugat-Európa megszállt államaiban nem volt ilyen rendelkezés). A náci a kollektív felelősség elvét alkalmazták, ami egész családok lemészárlását jelentette.

A szovjetek által alkalmazott lepusztítóbb, tömeges elnyomási forma a Szovjetunió távoli régióiba történő deportálás volt. 1940 és 1941 között legalább 315 000 lengyel állampolgárt hurcoltak el ilyen módon. Tragédiájuk többhetes utazással vette kezdetét: az embereket marhavagonokban szállították a szélsőséges éghajlati körülmények között. Számos beteg, idős ember és rengeteg gyermek halt meg az út során. A deportáltak többségét erdőbe és bányákba irányították, ahol zord éghajlati körülmények között kellett erejükön felüli munkát végezniük.

Az 1939-ben szovjet fogságba került lengyel tisztet és rendőröket az NKVD különleges táboraiiban – Kozelszkbén, Sztarobelszkbén és Osztaskovban helyezték el. A legfelsőbb szovjet hatóságok 1940. március 5-i határozata alapján végezték ki őket. A vérengzésnek több mint hétezer civil is áldozatául esett, akik 1939 szeptemberében, a Lengyelország elleni szovjet támadás után kerültek őrizetbe, majd az NKVD börtöneibe.

Celem represi niemieckich na okupowanym terytorium Polski była zagłada biologiczna narodu w obozach pracy, obozach koncentracyjnych, a wreszcie w przeznaczonych do eksterminacji Żydów obozach zagłady. W tej części Europy – w odróżnieniu od okupowanej Europy Zachodniej – za pomoc ludności żydowskiej groziła kara śmierci. Stosowano odpowiedzialność zbiorową, co oznaczało zabijanie całych rodzin.

Masową i najbardziej wyniszczającą formą represji stosowaną przez Sowietów były wywózki w głąb ZSRS. W latach 1940–1941 wywieziono co najmniej 315 tys. obywateli polskich. Początkiem dramatu była kilkutygodniowa podróż wagonami bydłecy w skrajnych temperaturach – zimą i latem. Wiele osób chorych, starszych i wiele dzieci umierało jeszcze podczas podróży. Większość wywiezionych kierowano do wyniszczającej pracy – w trudnych warunkach klimatycznych – w lasach i kopalniach.

Polskich oficerów i policjantów, którzy trafili w 1939 r. do niewoli sowieckiej, umieszczono w obozach specjalnych NKWD w Kozielsku, Starobielsku i Ostaszkowie. Rozstrzelano ich na podstawie uchwały najwyższych władz sowieckich z 5 marca 1940 r. Ofiarą tej zbrodni padło również ponad 7 tys. cywilów, którzy po agresji sowieckiej na Polskę we wrześniu 1939 r. zostali aresztowani i osadzeni w więzieniach przez NKWD.

☑ Erdőirtáson dolgozó nők csoportja Szverdlovszk közelében, a Szovjetunióban. 1940.XI.22. (fotó: KARTA Központ Alapítvány, közzétette: Halina Karny)

Grupa kobiet pracujących przy wyrębie lasu w okolicach Swierdłowska w ZSRS, 22 XI 1940 r. (fot. Fundacja Ośrodka KARTA, udostępniła Halina Karny)

☑ Złoczówból (ma Zolocsiw, Ukraina) a Szovjetunióba deportált lengyelek a száműzetésben elhunyt szeretteik sírjánál. Balról: Julia Fedak, Jerzy Fedak, Zofia Hosowska, Janusewka, Kazah SZSZK, 1942 (fotó: KARTA Központ Alapítvány; közzétette: Jerzy Fedak)

Polacy deportowani ze Złoczowa do ZSRS przy grobach swoich bliskich, zmarłych na zesłaniu. Od lewej: Julia Fedak, Jerzy Fedak i Zofia Hosowska, Januszewka, Kazachska SRS, 1942 r. (fot. Fundacja Ośrodka KARTA, udostępnił Jerzy Fedak)

Szlaki Nadziei
Odyseja Wolności

1940 – VÉR ÉS SZENVEDÉS

1940 – KREW I BÓL

1939 őszen a szövetséges Franciaország területén jött létre és kezdte meg működését a Lengyel Hadsereg. Tagjai a Lengyelországból elmenekült, vagy már korábban Nyugat-Európában tartózkodó lengyelek közül kerültek ki.

A Harmadik Birodalom 1940. április 9-én megtámadta Dániát és Norvégiát, hogy biztosítsa állama számára a nyersanyagellátást. A Franciaországban létrejött Podhalei önálló lövészdandár részt vett a norvégiai harcokban, és különös bátorságot tanúsított a narviki csatában.

1940. május 10-én Belgium, Hollandia és Franciaország vált a német agresszió célpontjává. Miután a németek a Maas, a Somme és az Aisne folyóknál áttörték a frontvonalat, támadásuk feltartóztathatlanná vált. Három nappal Franciaország kapitulációja előtt megkezdődött a lengyel katonák evakuálása az Egyesült Királyságba.

A főparancsnok, Władysław Sikorski tábornok utasítására megalakult a Lengyel Fegyveres Erők 1. Hadteste. A lengyel repülőszázadok az angliai csatában is részt vettek. Akkor csatlakoztak a küzdelemhez, amikor a világ legnagyobb légi csatája döntő szakaszba lépett. A győzelem mérlege a szövetségesek javára billent, ami a német megszállás alatt álló országok pilótáinak volt köszönhető. Az ő áldozatos hozzáállásuk révén sikerült megállítani a Nagy-Britannia elleni inváziót.

Od jesieni 1939 r. na terenie sojuszniczej Francji działała utworzona tam Armia Polska. W jej skład weszli Polacy, którzy przedostali się z kraju lub wcześniej przebywali w Europie Zachodniej.

Aby zapewnić sobie dostawy surowców, 9 kwietnia 1940 r. III Rzesza zaatakowała Danię i Norwegię. Sformowana na ziemi francuskiej Samodzielna Brygada Strzelców Podhalańskich wzięła udział w walkach w Norwegii, wykazując się męstwem w bitwie o Narwik.

10 maja 1940 r. celem agresji niemieckiej stały się Belgia, Holandia i Francja. Po przełamaniu przez Niemców oporu na liniach rzek Moza, Somma i Aisne nie udało się już ich zatrzymać. Trzy dni przed kapitulacją Francji rozpoczęła się ewakuacja żołnierzy polskich do Wielkiej Brytanii.

Tam na rozkaz Naczelnego Wodza gen. Władysława Sikorskiego utworzono 1. Korpus Polskich Sił Zbrojnych. Polskie dywizjony lotnicze wzięły udział w bitwie o Anglię, Polacy dołączyli do walki, kiedy największa lotnicza bitwa świata wchodziła w decydującą fazę. Szala zwycięstwa przechyliła się na stronę aliantów dzięki wspólnej walce lotników z wielu krajów okupowanych przez Niemcy. Dzięki poświęceniu pilotów udało się powstrzymać inwazję na Wielką Brytanię.

✈ A 303. Vadászrepülőszázad repülőgépei, Egyesült Királyság, 1942 (fotó: Londoni Lengyel Intézet és Sikorski Tábornok Múzeum, közzétette a KARTA Központ Alapítvány)

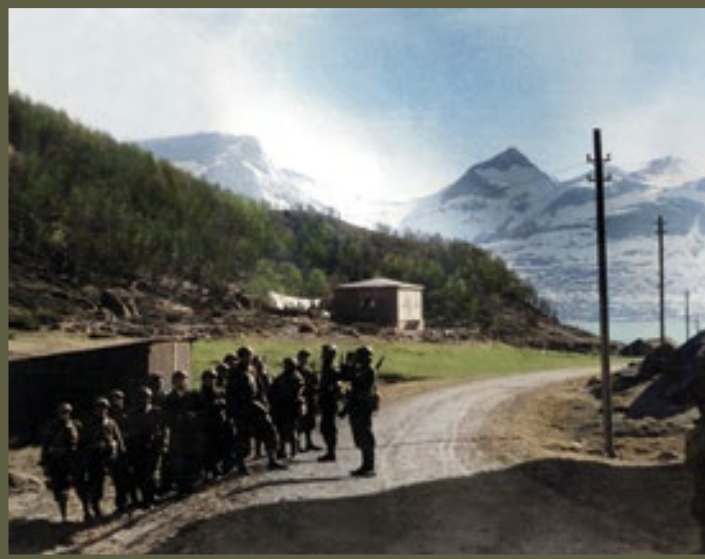
Samoloty Dywizjonu Myśliwskiego 303, Wielka Brytania, 1942 r. (fot. Instytut Polski i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie, zdjęcie udostępnione przez Fundację Ośrodka KARTA)

🇳🇴 A Podhalei önálló lövészdandár katonái Norvégiában, 1940 májusában (fotó: Londoni Lengyel Intézet és Sikorski Tábornok Múzeum; közzétette a KARTA Központ Alapítvány)

Żołnierze Samodzielnej Brygady Strzelców Podhalańskich w Norwegii, maj 1940 r. (fot. Instytut Polski i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie, zdjęcie udostępnione przez Fundację Ośrodka KARTA)

🇫🇷 Lengyel páncélos csapatok – Renault R-35 harckocsik a 10. Páncélos lovasdandár 1. páncélos zászlóaljának 3. harci századából a Marne-i hadjárat során, Franciaország, 1940 június (Krzysztof Barbarski gyűjteményéből származó fotó, közzétette a KARTA Központ Alapítvány)

Polskie oddziały pancerne – czołgi Renault R-35 z 3. kompanii liniowej 1. batalionu pancernego 10. Brygady Kawalerii Pancernej podczas kampanii nad Marną we Francji, czerwiec 1940 r. (fot. ze zbiorów Krzysztofa Barbarskiego, zdjęcie udostępnione przez Fundację Ośrodka KARTA)

Szlaki Nadziei
Odyseja Wolności

A HÁBORÚ TOVÁBBTERJED WOJNA SIĘ ROZSZERZA

Az 1941-es esztendő radikális fordulatot hozott a háborús eseményekben. A német-szovjet háború június 22-i kitörése a korábbi szövetség felbomlásához vezetett: a Szovjetunió csatlakozott a szövetséges államokhoz. Mindez kihatott a Szovjetunióban élő lengyel állampolgárok helyzetére.

A Stanisław Kopański dandártábornok parancsnoksága alatt álló Kárpáti önálló lövészdandárt a háború következő frontján, Észak-Afrikában vetették be. A dandárt 1941 augusztusának második felében vezényelték Egyiptomból Líbiába, a német-olasz erők ostromolta Tobruk erőd megerősítésére. Októberben a lengyelek átvették a védelem leghosszabb és legnehezebb nyugati szakaszát. Tobrukban 1941 decemberéig folytak a harcok, ezután a szövetséges erők felszabadították az erődöt.

1941 decemberében az Egyesült Államok is belépett a háborúba, és ezzel megváltoztatta a frontok erőviszonyait. A háború szinte az egész világra kiterjedt.

Rok 1941 przyniósł radykalne zmiany sytuacji wojennej. Wybuch wojny niemiecko-sowieckiej 22 czerwca doprowadził do zerwania dotychczasowego sojuszu i przejścia ZSRS w szeregi alianców. Wpłynęło to na położenie obywateli polskich znajdujących się na terenie ZSRS.

Do walk na kolejnym froncie wojny – w Afryce Północnej – zaangażowano Samodzielną Brygadę Strzelców Karpackich dowodzoną przez gen. bryg. Stanisława Kopańskiego. W drugiej połowie sierpnia 1941 r. została ona skierowana z Egiptu do oblężonej przez siły niemiecko-włoskie Libii w celu wzmocnienia twierdzy Tobruk. W październiku Polacy przejęli najdłuższy i najcięższy zachodni odcinek obrony. Walki w Tobruku trwały do grudnia 1941 r., kiedy to siły alianckie odblokowały twierdzę.

W grudniu 1941 r. do wojny przystąpiły Stany Zjednoczone, co zmieniło układ sił na frontach. Wojna swoim zasięgiem ogarnęła niemal cały świat.

☛ A Kárpáti önálló lövészdandár katonái a frontvonalon a Tobruk melletti sivatagban. Líbia, 1941 december (fotó: NAC)

Żołnierze Samodzielnej Brygady Strzelców Karpackich na pierwszej linii frontu na pustyni pod Tobrukiem, Libia, grudzień 1941 r. (fot. NAC)

☛ Pearl Harbor a japán légierők pusztítása után, 1941. december 7. (fotó: National Archives and Records Administration)

Zniszczenia w Pearl Harbor po nalocie japońskim 7 XII 1941 r. (fot. National Archives and Records Administration)

☛ A breszti erőd környéke, szovjet hadifoglyok menetszlopa, 1941 (fotó: KARTA Központ Alapítvány, közzétette Stanisław Blichiewicz)

Okolice Twierdzy Brześć, kolumna jeńców sowieckich, 1941 r. (fot. Fundacja Ośrodka KARTA, udostępnił Stanisław Blichiewicz)

Szlaki Nadziei
Odyseja Wolności

HALVÁNY REMÉNYSUGÁR ISKRA NADZIEI

☞ A Sikorski-Majszki egyezmény aláírása, amely helyreállította a diplomáciai kapcsolatokat Lengyelország és a Szovjetunió között. London, 1941. VII. 30. (fotó: Imperial War Museum)

Podpisanie układu Sikorski-Majski przywracającego stosunki dyplomatyczne między Polską a ZSRS, Londyn, 30 VII 1941 r. (fot. Imperial War Museum)

1941. július 30-án Londonban aláírták a lengyel-szovjet szerződést, amely többek között a kölcsönös diplomáciai kapcsolatok helyreállításáról szólt. A szerződés eredményeképpen a Szovjetunióban tartózkodó lengyel állampolgárok amnesztiát kaptak. Ezrével szabadultak a táborkból és száműzetésük helyéről. Augusztus 14-én a két állam katonai egyezményt kötött, amely meghatározta egy, a Szovjetunióban megalakuló és a Lengyel Fegyveres Erők részét képező lengyel hadsereg működésének feltételeit. Sok lengyel szívében feléledt a hazatérés reménye. A hadsereg parancsnoka a szovjet börtönből szabadult Władysław Anders tábornok volt. Moszkvai látogatása során 1941 decemberében a főparancsnok, Władysław Sikorski tábornok úgy döntött, hogy bővíti, majd a frontra küldi a lengyel hadsereget. Ezzel párhuzamosan a lengyel hatóságok intenzíven keresni kezdték az 1939-ben szovjet fogságba esett és az NKVD szigorított táboraiba zárt katonákat.

30 lipca 1941 r. w Londynie został podpisany układ polsko-sowiecki, który przywracał między innymi wzajemne stosunki dyplomatyczne. Jego skutkiem była amnestia dla obywateli polskich znajdujących się na terenie ZSRS. Pozwoliło to na zwolnienie tysięcy ludzi z obozów i miejsc zesłania. 14 sierpnia zawarto umowę wojskową, która określała zasady funkcjonowania w ZSRS Armii Polskiej stanowiącej część Polskich Sił Zbrojnych. W sercach wielu Polaków pojawiła się nadzieja na powrót do domu. Na czele armii stanął, zwolniony z więzienia sowieckiego, gen. Władysław Anders. Podczas wizyty w Moskwie Naczelnego Wodza gen. Władysława Sikorskiego w grudniu 1941 r. postanowiono, że Armia Polska zostanie rozbudowana, a następnie skierowana na front. Równoległe władze polskie rozpoczęły intensywne poszukiwania oficerów wziętych przez Sowietów do niewoli w 1939 r. i osadzonych w obozach specjalnych NKWD.

☞ Władysław Anders tábornok (a Szovjetunióban állomásozó lengyel hadsereg parancsnoka) és Leopold Okulicki ezredes (a Szovjetunióban állomásozó lengyel hadsereg vezérkari főnöke). 1941–1942 (fotó: NAC)

Generał Władysław Anders (dowódca Armii Polskiej w ZSRS) i płk dypl. Leopold Okulicki (szef Sztabu Armii Polskiej w ZSRS), 1941–1942 (fot. NAC)

☞ Gyakorlatozás után pihenő lengyel katonák, Dzsalalabad, Kirgizisztán, Szovjetunió, 1942 február (fotó: Wiktor Ostrowski; Londoni Lengyel Intézet és Sikorski Tábornok Múzeum, közzétette a KARTA Központ Alapítvány).

Polscy żołnierze odpoczywający po ćwiczeniach, Dżalał-Abad w Kirgistanie, ZSRS, luty 1942 r. (fot. Wiktor Ostrowski; Instytut Polski i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie, zdjęcie udostępnione przez Fundację Ośrodka KARTA)

Szlaki Nadziei
Odyseja Wolności

SZABADULÁS A RABSÁGBÓL

WYJŚCIE Z DOMU NIEWOLI

📍 A lengyel hadsereg katonái keleti gyakorlatra indulnak (fotó: AIPN)
Żołnierze Armii Polskiej na Wschodzie w drodze na ćwiczenia (fot. AIPN)

1942-ben a német csapatok mintegy 150 km-re voltak Moszkvától, és a front az északi Leningrádtól egészen délig, a Don-parti Rosztovig húzódtott. A szovjeteknek egyre nehezebb volt eltitkolniuk, hogy több ezer lengyel tisztet mészároltak le. Az újonnan alakult lengyel csapatok alapvető ellátmánya is hiányzott. A szovjet hatóságok felfüggesztették a további sorozást. A lengyelek egyre kényelmetlenebb szövetségessé váltak a szovjetek számára. A lengyel egységek élelmiszer-ellátásának hiánya miatt tárgyalások indultak arról, hogy a Szovjetunióból Iránba evakuálják a lengyel katonákat. 1942 márciusában a szovjet hatóságok beleegyeztek a katonák és hadsereggel együttműködő civil lakosság egy részének kiutazásába. Csak augusztusban született meg a döntés arról, hogy a teljes lengyel hadsereg kivonul. Az evakuáció 1942. szeptember elejéig tartott. A lengyelek körében óriási volt az öröm. Nem egy esetben egész családokat sikerült kimenteni a Szovjetunióból. Az útjuk azonban még csak most kezdődött. A civil lakosság négy különböző kontinensen – többek között Kelet-Afrikában, Indiában, Mexikóban és Új-Zélandon – talált menedékre.

A szovjet hatóságok számos lengyel állampolgár evakuációját akadályozták meg, így ők a Szovjetunióban maradtak. Egy részük a szovjeteknek teljes mértékben alárendelt hadsereg soraiban tértek vissza Lengyelországba, mások csak sok évvel a háború után jutottak haza.

W 1942 r. wojska niemieckie były około 150 km od Moskwy, a front rozciągał się od Leningradu na północy po Rostów nad Donem na południu. Sowietom coraz trudniej było ukrywać fakt zamordowania tysięcy oficerów polskich. Świeżo utworzonym oddziałom polskim brakowało podstawowego zaopatrzenia. Władze ZSRS wstrzymały dalszy pobór do armii. Polacy stawali się dla Sowietów sojusznikiem coraz bardziej kłopotliwym. Z powodu braku racji żywnościowych dla polskich jednostek podjęto rozmowy na temat ewakuowania ich z ZSRS do Iranu. W marcu 1942 r. władze sowieckie zgodziły się na wyjazd części żołnierzy i ludności cywilnej przebywającej przy wojsku. Dopiero w sierpniu zdecydowano o przemieszczeniu całości polskiej armii. Ewakuacja trwała do początku września 1942 r. Radość wśród Polaków był ogromna. Niejednokrotnie udało się uratować całe rodziny. Jednak ich podróż do domu dopiero się rozpoczynała. Ludność cywilna znalazła schronienie na czterech kontynentach, między innymi w Afryce Wschodniej, Indiach, Meksyku i Nowej Zelandii.

Wielu obywateli polskich z uwagi na sprzeciw władz sowieckich nie mogło się ewakuować i pozostało w ZSRS. Część z nich powróciła do kraju w szeregach armii całkowicie podporządkowanej Sowietom, inni mogli wrócić dopiero wiele lat po wojnie.

📍 Az Anders-hadseregbe került lengyel gyerekek. Vrevszkaja, Üzbegisztán, Szovjetunió, 1942. május (fotó: Wiktor Ostrowski; Londoni Lengyel Intézet és Sikorski Táborkok Múzeum, közzétette a KARTA Központ Alapítvány)

Dzieci polskie, które dotarły do formującej się armii gen. Andersa, Wrevskaja, Uzbekistan, ZSRS, maj 1942 r. (fot. Wiktor Ostrowski; Instytut Polski i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie, zdjęcie udostępnione przez Fundację Ośrodka KARTA)

📍 Lengyel deportáltak csoportja pihen a szovjet-iráni határon, 1942 (fotó: Amerikai József Pilsudski Intézet)

Grupa polskich zesłańców odpoczywających na granicy sowiecko-irańskiej, 1942 r. (fot. Instytut Józefa Pilsudskiego w Ameryce)

Szlaki Nadziei
Odyseja Wolności

PALESZTINÁTÓL BOLOGNÁIG

OD PALESTYNY DO BOLONII

☑ A lengyel hadsereget az egyiptomi kikötőkből szállították az olasz frontra. A 2. Páncélos dandár katonái a Háfré-piramis előtt. Gíza, Egyiptom, 1943 (fotó: NAC)

Z egipsz kikötőkből a polska armia transportowana była na front włoski. Polscy żołnierze 2. Brygady Panczerwnej przed piramidą Chefrena. Giza, Egipt, 1943 r. (fot. NAC)

1943 júniusában, a főparancsnok közel-keleti látogatása során született meg a döntés, hogy a Keleti Lengyel Hadsereg szervezetéből kiválik a 2. Lengyel Hadtest. Az egységek átszervezésére és kiképzésére Palesztinában került sor. A 2. Hadtest katonái részt vettek az Olaszországban folyó hadműveletekben. 1944 elejétől a szövetséges csapatok igyekeztek áttörni a megerősített német állásokat. Róma felé az út az Appennini-félsziget legszűkebb részének hágóján keresztül vezetett. Korábban amerikai, brit, francia, új-zélandi és indiai csapatok próbálkoztak az áttöréssel, végül mégis a lengyelek törték meg a német ellenállást, és 1944 májusában elfoglalták Monte Cassinót.

Lengyel csapatok harcoltak Piedimonténál, majd az adriai partszakaszon is, ahol július 18-án felszabadították Anconát. Władysław Anders tábornok katonáinak harci útvonala Bologna 1945. április 21-i elfoglalásával ért véget.

W czerwcu 1943 r. podczas wizyty Naczelnego Wodza na Bliskim Wschodzie zapadła decyzja o przekształceniu części Armii Polskiej na Wschodzie w 2. Korpus Polski. Na terenie Palestyny odbyły się reorganizacja i przeszkolenie jednostek. Żołnierze 2. Korpusu wzięli udział w działaniach bojowych prowadzonych na terenie Włoch. Od początku 1944 r. wojska alianckie usiływały przebić się przez silnie ufortyfikowane pozycje niemieckie. Droga do Rzymu wiodła przez przełęcz górskie najwyższego miejsca Półwyspu Apenińskiego. Mimo wielu wcześniejszych prób oddziałów amerykańskich, brytyjskich, francuskich, nowozelandzkich i hinduskich – to Polakom w maju 1944 r. udało się przełamać zacieklą obronę i zdobyć Monte Cassino.

Polskie oddziały walczyły również pod Piedimonte, a następnie na odcinku adriatyckim, gdzie 18 lipca wyzwolono Ankonę. Swoją szlak bojowy żołnierze gen. Władysława Andersa zakończyli zdobyciem Bolonii 21 kwietnia 1945 r.

☑ Az olaszok üdvözlik a 2. Lengyel Hadtest katonáit. Az autóban balról a második Klemens Rudnicki tábornok. Bologna, Olaszország, 1945. április 21. (fotó: Londoni Lengyel Intézet és Sikorski Tábornok Múzeum, közzétette a KARTA Központ Alapítvány)

Włosi witają żołnierzy 2. Korpusu Polskiego. Na samochodzie drugi z lewej gen. Klemens Rudnicki. Bolonia, Włochy, 21 IV 1945 r. (fot. Instytut Polski i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie, zdjęcie udostępnione przez Fundację Ośrodką KARTA)

☑ Władysław Anders tábornok tisztjei társaságában. A háttérben a Monte Cassino kolostor romjai láthatók. Cassino, Olaszország, 1944. május (fotó: Felicjan Maliniak; Londoni Lengyel Intézet és Sikorski Tábornok Múzeum, közzétette a KARTA Központ Alapítvány)

General Władysław Anders z towarzyszącymi mu oficerami. W głębi widać ruiny klasztoru na Monte Cassino. Cassino, Włochy, maj 1944 r. (fot. Felicjan Maliniak; Instytut Polski i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie, zdjęcie udostępnione przez Fundację Ośrodką KARTA)

Szlaki Nadziei
Odyseja Wolności

NORMANDIÁTÓL WILHELMSHAVENIG

OD NORMANDII DO WILHELMSHAVEN

1942. február 25-én Nagy-Britanniában megalakult az 1. Páncélos hadosztály. Parancsnokává Stanisław Maczek dandártábornokot nevezték ki. Az egység részt vett a normandiai Falaise mellett vívott véres csatákban. Chambois-nál súlyos áldozatok árán akadályozta meg a német csapatok menekülését. A szövetséges parancsnokok meg voltak győződve arról, hogy a hadosztályt ki kell vonni a harcokból. Kiegészítése után az egység mégis bátran üldözte az ellenséget, és számos francia, belga és holland várost szabadított fel. A „Priority for Poles” (Elsőbbség a lengyeleknek) szófordulattal minden szövetséges katona találkozhatott. Az Ypres-ért folyó harcok során Maczek tábornok megtiltotta a tüzérség bevetését a városokban, hogy csökkentse Belgium és Hollandia polgári lakosságának vér- és vagyonáldozatát. A harcok terhe a lövészekre hárult, akik az elfoglalt területeket megtisztították az ellenséges egységektől. A vidék lakosai ma is hálával emlékeznek erre. 1945-ben, a véres hollandiai harcok után az 1. Páncélos hadosztály bevonult Németországba, hogy Wilhelmshavennél befejezze harci útját.

25 lutego 1942 r. w Wielkiej Brytanii utworzono 1. Dywizję Pancerną. Jej dowódcą został gen. bryg. Stanisław Maczek. Jednostka wzięła udział w krwawych walkach pod Falaise w Normandii. Uniemożliwienie ucieczki oddziałom niemieckim pod Chambois dywizja okupiła dużymi stratami. Dowódcy aliancy byli przekonani o konieczności jej wycofania z walki. Mimo to – uzupełniona – wzięła udział w brawurowym pościgu za wrogiem, wyzwoliła miasta Francji, Belgii i Holandii. Hasło „Priority for Poles” stało się znane każdemu żołnierzowi alianckiemu. W trakcie walk o Ypres gen. Maczek zakazał prowadzenia ognia artyleryjskiego w miastach, dzięki czemu ludność cywilna Belgii i Holandii nie straciła życia i dobytku. Ciężar walk spoczął na barkach strzelców oczyszczających zajmowane tereny z jednostek wroga. Mieszkańcy zapamiętali to z wdzięcznością. W 1945 r., po krwawych walkach w Holandii 1. Dywizja Pancerna wkroczyła do Niemiec, aby skończyć szlak bojowy w Wilhelmshaven.

☞ Stanisław Maczek tábornok, az 1. Páncélos hadosztály parancsnoka (balra, gégemikrofonba beszél) a VII. törzsszázad Cromwell harcokcsijában. Mellette jobbra Tadeusz Wysocki lovassági kapitány (fotó: NAC)

General Stanisław Maczek dowódca 1. Dywizji Pancerniej (z lewej, mówi przez laryngofon), w czołgu Cromwell VII szwadronu sztabowego. Z prawej rtm. Tadeusz Wysocki (fot. NAC)

☞ Az 1. Önálló ejtőernyős dandár 1941 októberében alakult meg Nagy-Britanniában. Az eredeti terv az volt, hogy a dandárt a lengyelországi harcokban használják majd fel. 1944 szeptemberében végül a légi szállítású hadosztályok legnagyobb hadműveletében vett részt a megszállt holland területeken, Arnhem közelében (fotó: NAC)

1. Samodzielna Brygada Spadochronowa sformowana w Wielkiej Brytanii w październiku 1941 r. Brygada miała wziąć udział w walkach w Polsce. Ostatecznie uczestniczyła w największej operacji z udziałem wojsk powietrznodesantowych we wrześniu 1944 r. na terytorium okupowanej Holandii, pod Arnhem (fot. NAC)

☞ A szövetséges partraszálló csapatok kilépnek az Omaha partszakaszra. A D-nap hadműveleteiben a lengyel légierő, a lengyel haditengerészet és a lengyel kereskedelmi haditengerészet is részt vett. 1944. VI. 6. (fotó: National Archives and Records Administration)

Alianckie oddziały desantowe lądują na plaży Omaha. W działaniach bojowych brały udział Polskie Siły Powietrzne, Polska Marynarka Wojenna i Polska Marynarka Handlowa, 6 VI 1944 r. (fot. National Archives and Records Administration)

Szlaki Nadziei
Odyseja Wolności

KESERŰ GYŐZELEM

GORZKI SMAK ZWYCIĘSTWA

Władysław Sikorski tábornok 1943 júliusában a gibraltári katasztrófában vesztette életét. Tragikus halála meggyengítette a londoni lengyel kormány helyzetét. A sztálingrádi csata után Joszif Sztálin ereje nőttön nőtt. A szovjet vezető így megkezdhette a Szovjetuniótól teljes mértékben függő és személyesen neki engedelmeskedő lengyel kommunista államszervezet megalakítását. 1945 februárjában a Lengyel Fegyveres Erők katonái tudomást szereztek a jaltai konferencia döntéseiről, amelynek résztvevői megállapodtak abban, hogy Lengyelországot a szovjet befolyási övezet részévé teszik, Lengyelország keleti határvidékét a Szovjetunióhoz csatolják, az emigrációs kormányt, vagyis Lengyelország törvényes kormányát pedig megfosztják hatalmától. A hír válságot robbantott ki a lengyel-brit kapcsolatokban. Ennek ellenére a lengyel katonák egészen Németország kapitulációjáig részt vettek a háborúban. A második világháború frontjain elért számos sikerük, hősiességük, sőt áldozatvállalásuk ellenére a Lengyel Fegyveres Erők katonái nem vettek részt az 1946. június 8-i londoni győzelmi ünnepségen. A brit kabinet nem hívta meg őket az eseményre, mivel félt a kommunista többséggel működő varsói kormány elítélő reakciójától.

Tragiczna śmierć gen. Władysława Sikorskiego w katastrofie w Gibraltarze w lipcu 1943 r. osłabiła pozycję polskiego rządu w Londynie. Po bitwie stalingradzkiej Józef Stalin rósł w siłę i zaczął tworzyć podporządkowane sobie komunistyczne struktury przyszłego państwa polskiego, całkowicie zależnego od ZSRS. W lutym 1945 r. żołnierze służący w Polskich Siłach Zbrojnych poznali ustalenia konferencji jaltańskiej, której uczestnicy zgodzili się na oddanie Polski w sowiecką strefę wpływów, odebranie jej Kresów Wschodnich i odsunięcie od władzy legalnego rządu na uchodźstwie. Informacje te doprowadziły do kryzysu w stosunkach polsko-brytyjskich. Żołnierze polscy uczestniczyli jednak w wojnie aż do kapitulacji Niemiec. Mimo wielu sukcesów odniesionych w walkach na frontach II wojny światowej, bohaterstwa, a nawet heroizmu i ofiar żołnierze Polskich Sił Zbrojnych nie wzięli udziału w defiladzie zwycięstwa w Londynie 8 czerwca 1946 r. Gabinet brytyjski nie zaprosił ich do udziału w tym wydarzeniu, obawiając się negatywnej reakcji zdominowanego przez komunistów rządu w Warszawie.

☞ Az 1945-ös jaltai konferencia. Balról ül: Winston Churchill brit miniszterelnök, Franklin Delano Roosevelt amerikai elnök, Joszif Sztálin szovjet vezető (fotó: közkinccs)

Konferencia w Jaltie w 1945 r. Od lewej siedzą: premier Wielkiej Brytanii Winston Churchill, prezydent USA Franklin Delano Roosevelt, przywódca ZSRS Józef Stalin (fot. domena publiczna)

☞ A 2. Varsói páncélos hadosztály katonái elhagyják a Lengyel Átképző Hadtest Ayr-i táborát. A katonák épp leszereltek - egyikük már civilben látható (fotó: NAC)

Opuszczenie obozu Polskiego Korpusu Przysposobienia w Ayr przez żołnierzy 2. Warszawskiej Dywizji Pancerniej. Żołnierze świeżo zdemobilizowani – jeden z nich już w ubraniu cywilnym (fot. NAC)

☞ Az 1946. június 8-ai londoni győzelmi ünnepség (fotó: Alamy)

Parada dla uczczenia zwycięstwa, Londyn, 8 VI 1946 r. (fot. Alamy)

Szlaki Nadziei
Odyseja Wolności

SZERTEFOSZLOTT ÁLMOK KONIEC MARZEŃ

1946 tavaszán a britek közölték a magas rangú lengyel parancsnokokkal, hogy fel kell oszlatniuk katonai alakulataikat. A Lengyel Fegyveres Erők leszerelése az emigrációs lengyel kormány álláspontja ellenében történt. A cél az volt, hogy a katonákat felkészítsék a polgári életre, ezért létrehozták a Lengyel Átképzési és Áttelepítési Hadtestet. A Lengyel Fegyveres Erők megszűnésének jelképes dátuma 1947. július 10-e volt – az a nap, amelyen a londoni Sikorski Történeti Intézetben letették zászlóikat. 1946 szeptemberében a kommunista lengyel kormány hetven tisztet fosztott meg lengyel állampolgárságától. Anders, Maczek és Kopański tábornok is köztük volt.

A lengyel katonák nem sokkal korábban még hősiesen harcoltak, most azonban komoly döntés előtt álltak: nem tudták, visszatérjenek-e kommunista uralom alatt álló hazájukba, vagy jobban teszik, ha külföldön maradnak. Hazájukban megfigyeléssel és üldöztetéssel kellett szembenéznük. Egy részük a külföldön maradás mellett döntött, ott leltek otthonra, és alapítottak családot. Békés menedékre találtak, de a honvágyuk örökre megmaradt. Kevesen érték meg Lengyelország igazi felszabadulását és függetlenségét.

Wiosną 1946 r. Brytyjczycy zakomunikowali polskim wyższym dowódcom konieczność rozwiązania formacji wojskowych. Demobilizacja Polskich Sił Zbrojnych była prowadzona wbrew stanowisku władz polskich na uchodźstwie. Zamierzano przygotować żołnierzy do życia cywilnego i w tym celu powołano Polski Korpus Przystosobienia i Rozmieszczenia. Symboliczną datą końca Polskich Sił Zbrojnych był 10 lipca 1947 r. – dzień złożenia sztandarów w Instytucie Historycznym im. gen. Sikorskiego w Londynie. We wrześniu 1946 r. rząd komunistycznej Polski pozbawił bezprawnie obywatelstwa polskiego ponad 70 oficerów, w tym generałów: Andersa, Maczka i Kopańskiego.

Jeszcze niedawno bohatersko walczący żołnierze musieli podjąć trudną decyzję: wrócić do kraju rządzonego przez komunistów czy pozostać za granicą? W kraju czekały ich inwigilacja i przesładowania. Część zdecydowała się zostać za granicą, tam znalazła dom, założyła rodziny. Odnaleźli spokojną przystań, choć wciąż tęsknili za ojczyzną. Polski wolnej i niepodległej doczekali nieliczni.

☒ A Lengyel Fegyveres Erők katonái hajón térnek vissza Lengyelországba, 1946. (fotó: Marcin Rudziński gyűjteménye; KARTA Központ Alapítvány)

Żołnierze służący w Polskich Siłach Zbrojnych wracają statkiem do Polski, 1946 r. (fot. ze zbiorów Marcina Rudzińskiego; Fundacja Ośrodku KARTA)

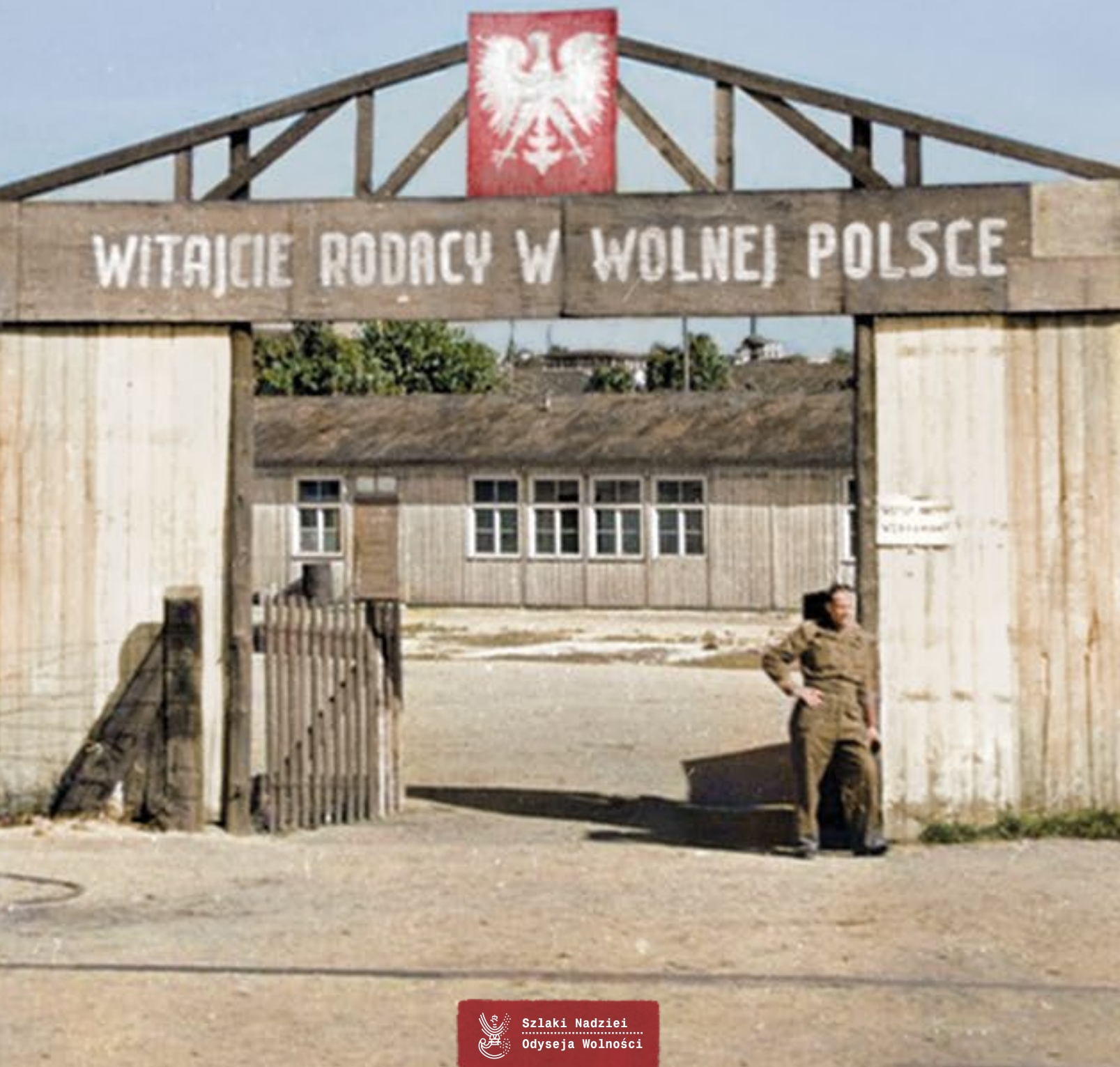
☒ A Lengyel Fegyveres Erők zászlóinak elhelyezése a Sikorski Történeti Intézetben (fotó: Londoni Lengyel Intézet és Sikorski Tábornok Múzeum, közzétette a KARTA Alapítvány fotója)

Złożenie sztandarów Polskich Sił Zbrojnych w Instytucie Historycznym im. gen. Sikorskiego (fot. Instytut Polski i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie, zdjęcie udostępnione przez Fundację Ośrodku KARTA)

☒ A Lengyel Nyugati Fegyveres Erők katonái számára létesített Katonai Hazateleptési Tábor kapuja, Gdańsk, 1947 (fotó: NAC)

Brama do Wojskowego Obozu Repatriacyjnego żołnierzy Polskich Sił Zbrojnych, Gdańsk, 1947 r. (fot. NAC)

Szlaki Nadziei
Odyseja Wolności

MENEDÉKHELY SCHRONIENIE

1944 közepén Magyarországon körülbelül 8500 lengyel menekült tartózkodott. Miután a szovjet csapatok elfoglalták Magyarországot, az NKVD letartóztatta a londoni lengyel kormánnyal együttműködő lengyeleket.

A menekültek többsége a háború után hazatért. Ekkorra már az országban már csak néhány városban és településen volt számottevő lengyel lakosság. A legnagyobb központok Budapesten és a bányászvárosokban: Tatán és Tatabányán maradtak fenn.

Az egyik Magyarországon menedékre talált lengyel család a Malczyk család volt. Karol Malczyk Wadowice környékéről származott, tehetséges festő volt. 1939-ben feleségével, Miladával és testvérével, Erazmmal, a szalézi rend szerzetesével együtt lépte át a lengyel-magyar határt. Zamárdin telepedett le, és a lengyel menekültek számára fenntartott balatonboglári gimnázium rajztanára volt.

A két testvér – de főleg Erazm – aktívan részt vett a konspirációs tevékenységben, amely ekkoriban abból állt, hogy katonákat és a felsőbb osztályok diákjait a lengyel hadseregbe csempészték át. Az utolsó pillanatban, magyar barátaik figyelmeztetésének köszönhetően a Malczyk testvérek elkerülték a letartóztatást. Egyik napról a másik napra átköltöztek Mádra, ahol Karol a helyi római katolikus templom falfestményein dolgozott.

A háború után Budapestre költöztek. Erazm 1947-ben a lengyel plébánia vezetője lett. 1949-ben Kanadába, majd USA-ba emigráltak. Karol a következő munkáival mondott köszönetet a magyaroknak azért, hogy a háború idején segítséget nyújtottak a lengyel menekülteknek.

W połowie 1944 r. na Węgrzech przebywało około 8500 uchodźców. Po zajęciu Węgier przez wojska sowieckie NKWD dokonało aresztowań Polaków współpracujących z rządem polskim w Londynie.

Większość uchodźców po wojnie powróciła do kraju. Nad Dunajem pozostało tylko kilka skupisk Polonii, największe w Budapeszcie oraz w górniczych miasteczkach Tata i Tatabánya.

Jedną z polskich rodzin, które znalazły schronienie na Węgrzech, byli Malczycowie. Karol Malczyk pochodził spod Wadowic, był uzdolnionym malarzem. W 1939 r. wraz z żoną Miladą i bratem Erazmem (salezjaninem) przekroczył granicę polsko-węgierską. Zamieszkał w Zamárdi i uczył rysunku w polskim gimnazjum dla uchodźców w Balatonboglár.

Obaj bracia, zwłaszcza Erazm, zaangażowali się w działalność konspiracyjną, która w owym czasie koncentrowała się na przerzutach żołnierzy oraz uczniów najstarszych klas do Polskich Sił Zbrojnych. W ostatniej chwili, ostrzeżeni przez węgierskich przyjacieli, Malczycowie uniknęli aresztowania. Z dnia na dzień przenieśli się do Mád, gdzie Karol wykonał polichromię w miejscowym kościele rzymskokatolickim.

Po zakończeniu wojny przeprowadzili się do Budapesztu. Erazm został w 1947 r. proboszczem w polskiej parafii. W 1949 r. zdecydowali się wyjechać do Kanady, a później do USA. Karol, malując kolejne prace, dziękował Węgom za opiekę nad Polakami w czasie wojny.

☑ Karol Malczyk a kanadai Brandfort templomában végzett munkája közben, 1949 után (fotó: Zdzisław Malczyk)

Karol Malczyk z synem Zdzisławem podczas prac w kościele w Brandfort, Kanada, po 1949 r. (fot. ze zbiorów Zdzisława Malczyka)

☑ Karol Malczyk útban a krakkói Szépművészeti Akadémiában tartott óráira, 1933–1938 között (fotó: Maciej Józefowicz atya gyűjteményéből)

Karol Malczyk w drodze na zajęcia w Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie, 1933-1938 (fot. ze zbiorów ks. Macieja Józefowicza)

☑ Karol Malczyk falfestménye – angyalokból összeálló sasfigura – a budapesti Mindenkor Segítő Szűz Mária templomban (fotó: Bernadeta Kalęba-Zołnierek gyűjteményéből)

Polichromia autorstwa Karola Malczyka – w kształcie orla złożonego z aniołów – w kościele pod wezwaniem Najświętszej Maryi Panny Wspomożycielki Wiernych w Budapeszcie (fot. Bernadeta Kalęba-Zołnierek)

☑ Tata, Magyarország (fotó: Alamy)

Miejscowość Tata, Węgry (fot. Alamy)

Szlaki Nadziei
Odyseja Wolności

A BAJNOK MISTRZ

Stanisław Marusarz 1913. június 18-án született Zakopanében. A székelyekhez hasonlítható gurál népcsoportból származott. Tízévesen kezdett el síugrani. Számos versenyen és sí világbajnokságon vett részt. Huszonegy országos síugró, lesikló bajnokságot, klasszikus és alpesi kombinációt és síváltó versenyt nyert meg, ezenkívül Jugoszláviában, Németországban, Csehszlovákiában és Angliában megrendezett nemzetközi havassport-versenyek győztese is volt. A 1935-ben Lahtiban megrendezett síugró világbajnokságon második helyezést ért el.

A II. világháború idején futárszolgálatot teljesített a Zakopane–Budapest útvonalon. Embereket vezetett át a határon, konspiratív anyagokat és pénzt szállított a megszállt Lengyelország földalatti államába.

Feleségével együtt a Hernád határfolyónál fogták el. A zakopanei Gestapo székhelyén hallgatták ki, majd a krakkói Montelupi utcára, a hírhedt börtönbe szállították. Drámai körülmények között, röviddel a kivégzése előtt sikerült megszökni a börtönből. Gyalogszerrel jutott el Zakopanéba, majd Magyarországra ment, ahol Stanisław Przystalski néven a magyar síugrók edzője volt. A háború után visszatért Lengyelországba. Egészen 1957-ig vett részt az országos és nemzetközi versenyeken – ezután karrierje befejezése mellett döntött.

Szívrohamban halt meg 1993. október 29-én, abban a pillanatban, amikor befejezte beszédét egykori felettese, Waclaw Felczak temetésén a zakopanei Pęksowy Brzyzek sírkertben – a helyi kiválóságok nyughelyén.

Stanisław Marusarz (ur. 18 czerwca 1913 r. w Zakopanem) wychował się w rodzinie góralskiej, w wieku 10 lat zaczął skakać na nartach. Uczestniczył w licznych konkurach i narciarskich mistrzostwach świata. Dwudziestojedynokrotny mistrz Polski w skokach, zjeździe, kombinacji klasycznej i alpejskiej oraz w sztafetach biegowych, międzynarodowy mistrz Jugosławii, Niemiec, Czechosłowacji i Anglii w konkurencjach narciarskich. W 1935 r. w Lahti został wicemistrzem świata w skokach.

Podczas II wojny światowej pełnił służbę kurierską na trasie Zakopane – Budapeszt. Przewoził ludzi przez granice, przynosił materiały konspiracyjne i pieniądze na działalność podziemną w okupowanej Polsce.

Wraz z żoną został złapany na granicznej rzece Hornad. Po przesłuchaniu w siedzibie zakopiańskiego gestapo przewieziono go do więzienia przy ulicy Montelupich w Krakowie. W dramatycznych okolicznościach, tuż przed swoją egzekucją Marusarz zdołał uciec z więzienia. Pieszko dotarł do Zakopanego, a potem przedarł się na Węgry. Pod zmienionym nazwiskiem, jako Stanisław Przystalski, trenował węgierskich skoczków. Po wojnie powrócił do Polski. Brał udział w konkurs krajowych i zagranicznych do 1957 r., kiedy zdecydował się zakończyć karierę.

Zmarł na zawał serca 29 października 1993 r., wygłaszając przemówienie na pogrzebie Wacława Felczaka – swojego dowódcy z czasów okupacji – na Cmentarzu Zasłużonych na Pęksowym Brzyzku w Zakopanem.

☒ Bronisław Czech (balra) és Stanisław Marusarz edzés közben a Tátrában, 1935 (fotó: NAC)

Bronisław Czech (z lewej) i Stanisław Marusarz podczas treningu, Tatra, 1935 r. (fot. NAC)

☒ Stanisław Marusarz – lengyel síugró, tátrai futár, a Honi Hadsereg hadnagya. A képen a Tátraaljai síugró versenyen, 1939-ben (fotó: NAC)

Stanisław Marusarz – polski skoczek narciarski, kurier tatrzański, podporucznik Armii Krajowej. Na zdjęciu konkurs skoków narciarskich o mistrzostwo Podhala, 1939 r. (fot. NAC)

☒ Mentőcsapat tagjai a lengyelországi Palánkos-völgyben (Dolina Strążyska), háttérben a Giewont hegygel. A hátsó sorban, középen, világos ingben Stanisław Marusarz, 1931 (fotó: NAC)

Członkowie ekspedycji ratunkowej w Dolinie Strążyskiej. W środku, na drugim planie, w jasnej koszuli stoi Stanisław Marusarz, 1931 r. (fot. NAC)

Szlaki Nadziei
Odyseja Wolności

Lengyelek a második világháború frontjain

Polacy na frontach II wojny światowej

- a lengyel katonák 1939-es evakuációs útvonalai
kierunki ewakuacji żołnierzy polskich w 1939 r.
- a lengyel hadsereg evakuálási útvonalai és Anders tábornok harci útvonalai
trasa ewakuacji i szlak bojowy Armii Polskiej gen. Andersa
- a Podhalei Önálló Lövészdandár útvonalai (1940)
szlak Samodzielnej Brygady Strzelców Podhalańskich (1940)
- Maczek tábornok 10. Páncélos lovasdandárjának útvonalai (1940)
szlak 10. Brygady Kawalerii Pancerniej gen. Maczka (1940)
- a Kárpáti önálló lövészdandár útvonalai (1940-1942)
szlak Samodzielnej Brygady Strzelców Karpackich (1940-1942)
- Maczek tábornok 1. Páncélos hadosztályának útvonalai (1944-1945)
szlak 1. Dywizji Pancerniej gen. Maczka (1944-1945)
- a tengelyhatalmak által megszállt terület legtávolabbi kiterjedése
najdalszy zasięg okupacji państw osi
- 1942 végén a szövetségesek ellenőrzése alatt álló területek
obszary pod kontrolą aliantów pod koniec 1942 r.
- semleges országok
państwa neutralne
- Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége
Związek Socjalistycznych Republik Sowietkich

„A remény útjai” kiállítás a lengyel polgárok tömeges odüsszeiáját mutatja be a második világháború éveiben. Vándorlásuk során a Lengyel Köztársaság legitim kormányának tevékenysége, valamint a lengyel szabadság és szuverenitás visszaszerzésének eszméje vezérelte őket.

„Szlaki nadziei” to przebieg zbiorowej odysei obywateli polskich w latach II wojny światowej. Wędrowki te były związane z działalnością legalnych władz Rzeczypospolitej, a przyświecała im myśl o przywróceniu wolności i suwerenności Polsce.

☑ A 2. Varsói páncélos hadosztály katonájának virágzó almafával, 1945-1947 (fotó. NAC)

☑ Zsoldos 2. Varsói Páncélos Hadosztályánál a gyümölcsfa alatt, 1945-1947 (fotó. NAC)

Szlaki Nadziei
Odyseja Wolności

BESZÉLŐ SZÁMOK

PRAWDA LICZB

LEGALÁBB

315 000

A NÉGY DEPORTÁLÁSI HULLÁM
SORÁN A SZOVJETUNIÓBA
KITELEPÍTETT LENGYELEK SZÁMA

Nie mniej niż 315 000 – liczba Polaków wysiedlonych do ZSRS w czterech deportacjach

AZ ANDERS-HADSEREGGEL EGYÜTT 1942. AUGUSZTUS
25-ÉIG EVAKUÁLT LENGYELEK SZÁMA

78 631

KATONA

37 912

CIVIL

78 631 żołnierzy i 37 912 osób cywilnych – liczba Polaków ewakuowanych wraz z armią Andersa do 25 sierpnia 1942 r.

A LENGYEL FEGYVERES ERŐK 1945 MÁJUSÁBAN

3840

HADITENGERÉSZET

19 400

LÉGIERŐ

170 000

SZÁRAZFÖLDI HADERŐK

Polskie Siły Zbrojne w maju 1945: marynarka – 3 840; lotnictwo – 19 400; siły lądowe – 170 000

➤ A Lengyel Fegyveres Erők 1. Önálló ejtőernyős dandárja Nagy-Britanniában gyakorlatozik. 1943 (fotó. AIPN)

Ćwiczenia żołnierzy 1. Samodzielnej Brygady Spadochronowej Polskich Sił Zbrojnych w Wielkiej Brytanii, 1943 r. (fot. AIPN)

VESZTESÉGEK

43 430

KATONA

KÖZTÜK

7608

ELESETT ÉS SEBESÜLÉSEIBE
BELEHALT KATONA

Straty: 43 430 żołnierzy, w tym 7608 poległych i zmarłych od ran

KB.

120 000

A LENGYELORSZÁGBA
VISSZATÉRT
KATONÁK SZÁMA

Okolo 120 000 – liczba żołnierzy, którzy powrócili do Polski

Szlaki Nadziei
Odyseja Wolności

☑ A 3. Kárpáti lövészadosztály katonája kitűzi a lengyel zászlót a bolognai Torre di Asinelli toronyra, 1945 (fotó: NAC)

Zawieszenie polskiej flagi przez żołnierzy 3. Dywizji Strzelców Karpackich na Torre di Asinelli, Bolognia, 1945 r. (fot. NAC)

A Lengyel Nemzeti Emlékezet Intézete – a Lengyel Nemzet Ellen Elkövetett Bűncselekményeket Kivizsgáló Bizottság kiállítása A remény útjai. A szabadság Odüsszeiája című nemzetközi projekt keretében készült.

Wystawa przygotowana przez Instytut Pamięci Narodowej – Komisję Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w ramach międzynarodowego projektu „Szlaki Nadziei. Odyseja Wolności”

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Szlaki Nadziei
Odyseja Wolności

Wege der Hoffnung
Odsysee der Freiheit

Пути надежды
Одиссея свободы

Trails of Hope
The Odyssey of Freedom

KONCEPCJÓ / KONCEPCJA WYSTAWY: **Dr. Mateusz Marek**

SZERZÓK / AUTORZY WYSTAWY: **Ewa Dyngosz, Jakub Izdebski, Dr. Mateusz Marek, Ryszard Mozgol, Piotr Orzechowski, Marta Szczesiak-Ślusarek, Magdalena Wujda**

GRAFIKAI TERVEZŐ / PROJEKT GRAFICZNY: **Szymon Węglowski**

A KIÁLLÍTÁST SZAKMAILAG ELLENŐRIZTE / RECENZJA: **Dr. Piotr Chmielowiec, Dr. habil. Sławomir Kalbarczyk, Dr. habil. Jerzy Kirszak, Dr. Ewa Kowalska, Dr. Dmitriy Panto**

TÉRKÉPEK / MAPY: **Maciej Czaplicki, Art Sun**

FOTÓK SZÍNEZÉSE / KOLORYZACJA ZDJĘC: **Mikołaj Kaczmarek**

SZERKESZTŐ / REDAKCJA WERSJI POLSKIEJ: **Magdalena Baj, Katarzyna Ziębik**

FORDÍTÁS / TRANSLATION: **Noémi Petneki**

A FELHASZNÁLT KÉPILLUSZTRÁCIÓK FORRÁSAI / ZA UŻYCZENIE ZASOBÓW DZIĘKUJEMY NASTĘPUJĄCYM INSTYTUCJOM: **Legújabb Kori Levéltár, a Nemzeti Emlékezet Intézete Levéltára, Központi Katonai Levéltár, Elżbieta Zawacka Táborkok Alapítvány, KARTA Központ Alapítvány, Imperial War Museum, London Lengyel Intézet és Sikorski tábornok Múzeum, Amerikai Józef Piłsudski Intézet, Gdyniai Haditengerészeti Múzeum, Szibériába Hurcoltak Emlékezetének Múzeuma (Białystok), Dęblinei Légierő Múzeum, Ejtőernyősök és Különleges Haderők Múzeuma (Wisła), Nemzeti Digitális Archívum (NAC), National Archives and Records Administration**

MAGÁNGYŰJTEMÉNYEK / ZA UŻYCZENIE ZASOBÓW DZIĘKUJEMY NASTĘPUJĄCYM OSOBOM PRYWATNYM: **Stanisław Błasiak, Grzegorz Grześkowiak, Klára Héjj, ks. Maciej Józefowicz, Bernadeta Kalęba-Żolnierek, Zbigniew Kuterma, Grzegorz Łubczyk, Zdzisław Malczyk, Tomasz Sikorski**

HA TÖBBET SZERETNE MEGTUDNI, KERESSE FEL HONLAPUNKAT / WIĘCEJ NA STRONIE:

szlakinadziei.ipn.gov.pl/sne

Őrizzük meg a lengyel hősök emlékét! Ha vannak a témához kapcsolódó fotói, dokumentumai, kitüntetései, adományozza azokat a Teljes Emlékezet Archívumnak. A részletekért keresse fel weboldalunkat: **WWW.ARCHIWUMPAMIECI.PL**

Ocal pamięć o polskich bohaterach! Jeżeli posiadasz związane z nimi fotografie, dokumenty, odznaczenia przekaż je do Archiwum Pełnego Pamięci. Szczegóły na stronie: **WWW.ARCHIWUMPAMIECI.PL**

Hallgassa meg a Monte Cassino-i csata szemtanúit, akik végigjárták a remény útjait. Részletek: **WWW.OPOWIEDZIANE.PL**

Wysłuchaj relacji świadków, którzy pamiętają bitwę pod Monte Cassino i podążali szlakami nadziei. Szczegóły na stronie: **WWW.OPOWIEDZIANE.PL**

1918-2018

ANDRZEJ DUDA LENGYEL KÖZTÁRSASÁGI ELNÖK NEMZETI VÉDNÖKSÉGE A LENGYEL FÜGGETLENSÉG VISSZASZERZÉSÉNEK SZÁZADIK ÉVFORDULÓJA ALKALMÁBÓL

PATRONAT NARODOWY PREZYDENTA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ ANDRZEJA DUDY W STULECIE ODZYSKANIA NIEPODLEGŁOŚCI

FŐ KIÁLLÍTÁSI PARTNER / GLÓWNY PARTNER WYSTAWY:

Rzeczpospolita Polska
Ministerstwo
Spraw Zagranicznych

MÉDIAVÉDNÖKSÉG / PATRONAT MEDIALNY:

